

dat men zich op de borst sloeg en er triomfantelijk aan herinnerde, altijd wel te hebben gezegd dat de inheemse bevolking in de ure des gevaars achter de regering zou staan.¹

★

Tjipto was de enige die te merken kreeg dat zijn solidariteitsbetuiging niet was ontgaan aan het gouvernement: in oktober '40 kwam bericht dat zijn verbanning opgeheven was en dat hij naar Java mocht terugkeren (hetgeen hij toen ook deed²). Dit bericht werd, aldus het wekelijks gouvernementeel persoverzicht, in alle inheemse bladen

'met vreugde ontvangen . . . en grote waardering wordt uitgesproken voor deze geste van de regering welke, naar men hoopt en ten stelligste verwacht, gevolgd zal worden door de opheffing der internering van alle andere politieke geïnterneerden van democratische richting. Immers, het is de tijd van verdediging der democratische landen en der democratische idee'³ -

in minstens een blad werd er óók op aangedrongen, 'Boven-Digoel met spoed op te heffen.'⁴

Niets daarvan. Boven-Digoel bleef gehandhaafd en behalve van Tjipto werd van geen van de voormannen der nationalistische beweging, noch van Hatta, noch van Sjahrir, noch van Soekarno, de verbanning opgeheven; herhaaldelijk spraken inheemse bladen daar hun teleurstelling over uit, het duidelijkst wellicht in de eerste dagen van december '41, toen bericht kwam dat de *Vice-Roy* van Brits-Indië aan Pandit Nehroe, de politieke leider van de *Congress*-partij, die in oktober '40 wegens politieke agitatie gearresteerd en tot vier jaar gevangenisstraf veroordeeld was, zijn vrijheid had hergeven.

¹ D. M. G. Koch: *Verantwoording. Een halve eeuw in Indonesië* (1956), p. 230. ² Tjipto, wiens gezondheid was achteruitgegaan, kon geen brede politieke activiteit meer ontplooien. In januari '41 verscheen een interview met hem in een der inheemse, in Batavia verschijnende dagbladen. Hij zei toen o.m.: 'De tegenwoordige Volksraad beantwoordt niet aan de eisen des tijds.' Soekarno noemde hij 'een bekwaam man en een charmeur', Hatta 'buitengewoon bekwaam en zeer ijverig', maar 'zijn driftige natuur is soms voor hemzelf gevaarlijk.' Sjahrir was, zei hij, 'ook buitengewoon bekwaam maar zeer lui.' (*Pemandangan*, 20 jan. 1941, in *Overzicht van de Indonesische en Maleis-Chinese pers*, 1941, p. 115). ³ A.v., 1940, p. 996. ⁴ *Tjaja Timoer*, 19 okt. 1940, in a.v., p. 1001.